

1. Vejetasyon

Prof.Dr. Fatmagül GEVEN

Vejetasyon

- Herhangi bir coğrafi bölgenin belirli kesimi üzerinde, yaşama şartları birbirine benzeyen bitkilerin (özellikle odunlu) bir arada toplanma şeklidir.
- Bu yapı çeşitli türlerden veya aynı türün çok sayıdaki fertlerinden meydana gelir.

- Bir orman vejetasyonunu; ağaç, çalı, otsu bitkiler, yosun, mantar ve likenler teşkil edebildiği gibi
- bataklık vejetasyonunu da saz, kamış ve benzeri bitki grupları temsil eder.

- Vejetasyonu teşkil eden bitki birliklerinin yapısı, sınıflandırılmaları gelişim devreleri ve ortamlarla olan ilişkilerini tespit, vejetasyon biliminin konuları içinde yer alır.

- Vejetasyon, bitki fertlerinin rastgele gruplaşması değildir.
- Bir çok faktörün birbirine olan etkisinin bir sonucudur.
- Bitkilerin, yaşadıkları çevreye ve özellikle birbirlerine karşı olan etkileri önemlidir.

Vejetasyon'un Oluşumu

- Yaşama şartları birbirine benzeyen bitki fertlerinin karşılıklı etkileri sonucu Vejetasyon teşekkül eder.
- Belirli bir sahada yer alan bir vejetasyon zamanla bulunduğu ortamda da bazı değişikliklere sebep olacaktır.

- Bir sahaya gelen bitki örtüsü;
- habitatın nemini artırır,
- toprağın yapısını düzeltir,
- zemine nüfus eden ışığı azaltır.

- Dolayısı ile bu çevre bazı bitkilerin yaşaması için daha uygun hale gelirken bazılarının burada yaşaması güçleşir ve zamanla bu ortamdan elimine olurlar.

- Bitkiden arınmış bir sahada
- ilk yılda tek yıllık bitkiler hakimdir.
- İkinci yıl burada yeni tek yıllıklarla beraber iki ve çok yıllık bitkiler yer alır.
- türlerinin sırası ile birbirlerinin yerini almasına **süksesyon** (*sıralı değişim*) denir.

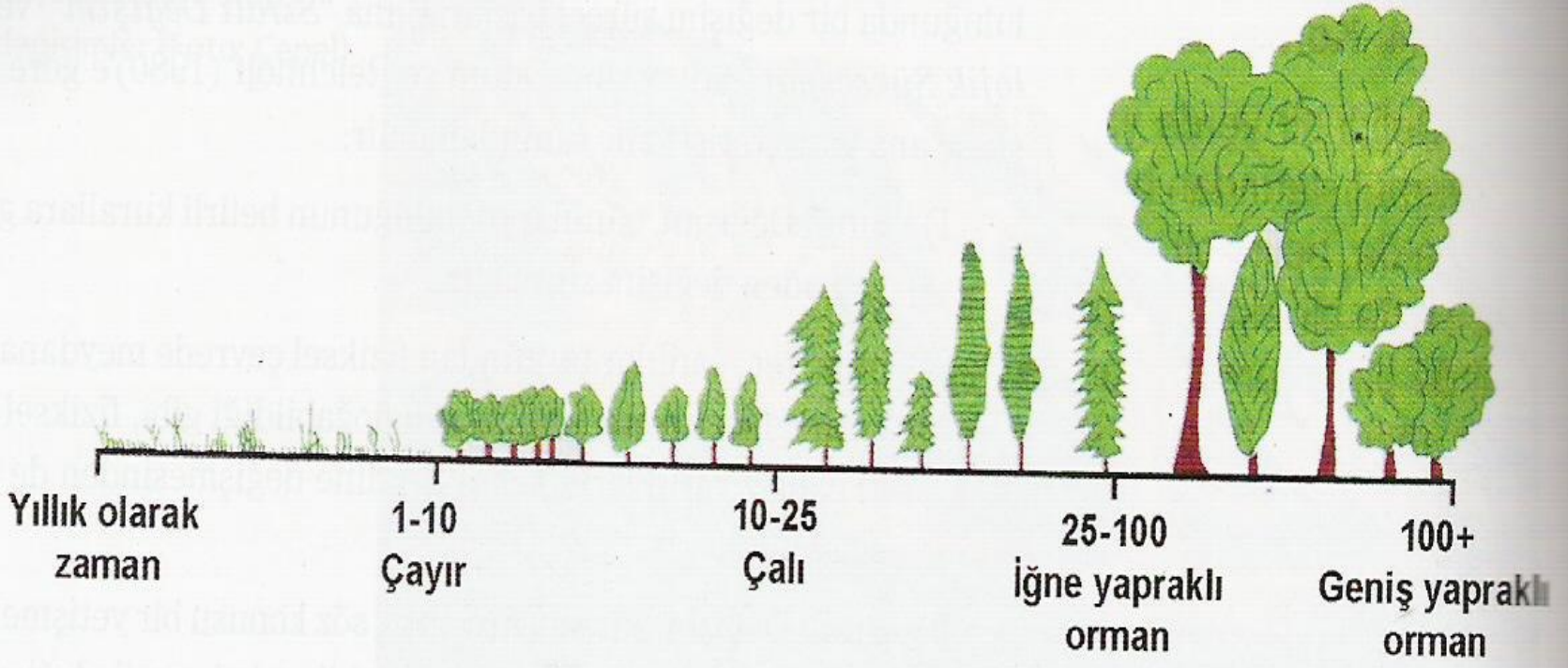
- Bitkilerin tohum ve vejetatif üreme kısımlarınının (**Diaspor**) artması ile toprak yüzeyi tamamen kapanır.
- Artık bundan sonra sahaya yerleşmiş bitkiler arasında toprağın su ve mineral maddeleri ile ışık bakımından **rekabet** başlar.

- Çok yıllıklar tek yıllıkları sahadan kısa zamanda elimine ederler.
- Çünkü onlar her yıl yeniden hayata başlayıp gelişmek mecburiyetinde oldukları için daha önce sahaya yerleşmiş çok yıllıklarla rekabet edemezler.

- Daha sonra rekabet çok yıllıklar arasında olacak ve bunların bir kısmı sahadan çekileceklerdir.

- Kurumuş göl alanları,
- uçurum yamaçları
- sığ su birikintileri
- gibi çıplak alanlar böyle tedricen bitkilerle kaplanır (**primer süksesyon**).

- Antropojenik veya doğal nedenlerle (yangın, toprağı işleme, ařırđ otlatma vb.) bozulmuş ortamlarda gerçekleşen sıralı değişime **sekonder süksezyon** denir.

▲ Şekil 3-18. Sıralı Değişimin (süksesyon) şematik görünümü (Odum 1967)

Vejetasyonun gelişmesi

- Yeni sahaya göç eden bitki tohum, spor ve stolonları (Diaspor) burada çimlenemedikleri takdirde vejetasyon gelişemez.

- Sahanın vejetasyonla kaplanması:
- tohumların çimlenmesi,
- fidanların büyümesi ve
- böylece yeni nesillerin çevreye uyum sağlaması ile mümkün olur.

- Bir sahayı işgal eden bitkilerin çimlenerek oraya uyum sağlaması durumuna **ecesis** denir.

- Sahaya ilk gelen bitkiler dağınık oldukları halde, zamanla çoğalarak gruplar teşkil ederler.
- Bu gruplarda bir araya gelerek **agregasyonu** (birlik) oluştururlar.

- Agregasyon bir müddet sonra rekabetin doğmasına sebep olur.
- Çünkü, giderek sayıları artan fertlerin madde ve enerji isteği ortamdan karşılanamaz duruma gelir.

- Rekabet başlar, sonuç olarak zayıf olan bireyler gelişemeyerek sahadan uzaklaşırlar.
- Rekabet sonucu ölen bitkilerin toprakla karışması ile toprağın su tutma kapasitesi artar ve saha eskiye göre daha nemli hale gelir.

- Ayrıca toprak gölgelendiği için sıcaklığı düşer,
- gece-gündüz arasındaki sıcaklık farkı daha az değişken hale gelir.
- Toprakta humus toplanmasıyla bakteri ve mantar faaliyetleri artar.
- Toprak önceki haline göre daha zengin hale gelir.

Vejetasyonda Tabakalaşma

- Bir bölge vejetasyonu, yapı ve floristik kompozisyon bakımında genellikle homojen değildir.
- Farklı tabaka birimleri ve değişik türlerden meydana gelir.

- İklimle bağlı olarak vejetasyon;
- ormanlar,
- makiler,
- ayırlar
- gibi büyük birimlere ayrılır.

- Habitattaki farklılıklar, vejetasyonda zonasyona neden olur.
- Derin suda yüzen bitkiler zonu,
- sığ sularda bataklık zonu,
- sulu yerlerde çayır zonu gibi.

- Ormanlarda dominant bitkilerden zemine sızan ışıklar; altta,
- çalılar,
- otsular,
- likenler ve karayosunları
- şeklinde tabakalaşmaya sebep olur.

- Yüksekliğe bağlı olarak da vejetasyonda farklılık göze çarpar.
- Deniz kıyısından itibaren alpin basamağa kadar değişik zonasyonlara rastlanır.

- Bir vejetasyon birimine hakim olan bireyler kesim, yangın veya hastalık gibi herhangi bir sebeple ortadan kalkarsa hakimiyet diğer türlere geçer ve birliğin karakteri, tabakalaşma sistemi, tamamen değişir.
- Halbuki alt tabakada bulunan türler ortadan kaldırılırsa böyle bir değişiklik görülmez.

- Vejetasyonda mevsimlere bağlı olarak da değişik yapılar görülebilir.
- Mesela bir kayın ormanının altında erken zamanda soğanlı bitkiler çiçek açıp diğer bitkiler kendilerini örtmeden önce tohum bağlayarak ortadan kalkarlar.

- İlkbahardan sonbahara kadar vejetasyonun görünüşü değişebilir.
- Sahada böyle mevsimlere bağlı olarak türlerin değişmesine vejetasyonun **görünümü (aspekti)** denir.

- Vejetasyonda tabakalaşma sadece toprak yüzeyinde değil,
- toprak altı kısımlarında yani köklerde de görülür.

- Bir bölgenin vejetasyonunu yakından tanımak
- tipini,
- kompozisyonunu,
- çevre ile olan ilişkilerini ve
- potansiyel gücünü anlamak için ayrıntılı incelemeye gerek vardır.

- Vejetasyon analizleri genellikle strüktürü ve kompozisyonu üzerinde çalışılarak yapılır.
- Bunun için o vejetasyonun bulunduğu sahaya ait
- iklim,
- jeoloji,
- topoğrafya
- toprak yapısı
- gibi genel bilgilere de ihtiyaç vardır.

2. Yeryüzünde Bitki Örtüsünün Dağılışını Etkileyen Faktörler